

УДК 637.1: 339.13

Пап В.В., д.е.н.

Мукачівський державний університет

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Розглянуто напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського туризму в Україні. Проаналізовано пріоритетні шляхи залучення інвестицій для розвитку туристичної сфери. Визначено економічні інструменти стимулювання раціонального використання туристичних ресурсів.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, туристичні ресурси, сільський туризм.

Рарр V.

INVESTMENT SUPPORT DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN UKRAINE

Considered directions of investment support development of rural tourism in Ukraine. Priority analyzed ways of attracting investments for the development of the tourism industry. The economic instruments to stimulate rational use of tourism resources.

Keywords: investment security, tourism resources, rural tourism.

Пап В.В.

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Рассмотрены направления инвестиционного обеспечения развития сельского туризма в Украине. Проанализированы приоритетные пути привлечения инвестиций для развития туристической сферы. Определены экономические инструменты стимулирования рационального использования туристических ресурсов.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, туристические ресурсы, сельский туризм.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інвестиційна та фінансова політика – основні складові розвитку економіки туристичної галузі нашої держави. За умови реалізації концепції політики розвитку сільського туризму такий рушійний елемент як інвестування стає надзвичайно важливим. Об'єктивно сьогодні держава не має реальної можливості задоволення усіх наявних потреб сільського туризму за рахунок бюджетних коштів. Тому виникає потреба пошуку інших механізмів залучення фінансових потоків для розвитку агротуризму в Україні, головним з-поміж яких – інвестування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження питань, які стосуються можливостей залучення до розвитку туристичної галузі інвестиційних ресурсів, здійснюються провідними фахівцями, серед яких слід виділити А. Амошу, О. Бейдика, В. Квартального, Н. Коніщеву, В. Федорченка, В. Цибуха та інших. Розглядають ці проблеми і в регіональному аспекті, насамперед такі провідні українські вчені, як Т. Галушкіна, З. Герасимчук, Л. Грановська, В. Голян, М. Гудзь, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кравців, Л. Ковальська, М. Крачило, В. Руденко, О. Федчак, С.К. Харічков, Є. Хлобистов, М. Хвесик, І. Школа, В. Щурик. Проте, залишається недостатньо дослідженою проблема формування пріоритетних напрямів інвестування розвитку сільського туризму, що вимагає певного методологічного та практичного підґрунтя, яким може слугувати отримана у процесі проведення теоретичного й аналітичного дослідження інформація.

Цілі статті. Метою дослідження є пошук ефективних шляхів щодо залучення капітальних вкладень в розвиток сільського туристичного бізнесу та визначенні їх пріоритетів у регіональному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інвестування сільського туризму, є однією з опор, на яких будується фундамент ринкової економіки України, оскільки інвестиції, зокрема іноземні, є надважливими для розвитку економіки тих регіонів, які є слабо розвинутими в економічному відношенні. Результати аналітичних досліджень підтверджують низьку ефективність механізму інвестування розвитку туристичної сфери на регіональному рівні, зокрема сільського туризму, що актуалізує необхідність значного вдосконалення цього механізму.

На нашу думку, у процесі формування ринкових відносин у напрямі сприяння розвитку сільського туризму інвестиційна політика держави повинна передбачати використання стратегічного та системного підходів, диференційовано визначати форми фінансування субгалузей туризму, враховуючи специфіку кожної з них та їх роль в процесах раціонального використання туристичних ресурсів села, бути регіонально вираженою і відповідати міжнародним стандартам. Зокрема, стратегічний підхід у сфері інвестиційного забезпечення використання сільських туристичних ресурсів дозволить виявити найбільш перспективні регіони, території і туристичні об'єкти, вирішити питання про доцільність інвестиційних вкладень при розгляді регіональних проблем розвитку сільського туризму. Системний підхід сприятиме формуванню відповідного інвестиційного середовища у сфері саме раціонального використання сільських туристичних ресурсів в контексті ринкових перетворень в економіці країни загалом [1].

Інвестиційний потенціал використання сільських туристичних ресурсів визначається сумою об'єктивних передумов для інвестицій, яка залежить від різноманітності туристичних об'єктів, а також від економічного становища країни в цілому та туристичного регіону зокрема. На регіональному рівні обсяг інвестування розвитку сільського туризму визначається насиченістю території відповідними факторами, зокрема наявністю відповідних туристичних ресурсів, матеріально-технічною базою населеного пункту, розвитком інфраструктури туризму, трудовими ресурсами тощо, а також рівнем доходів населення, споживчим попитом [2, с. 83].

Можна виділити наступні пріоритетні напрямки залучення інвестицій в розвиток сільського туризму:

- розвиток сільського туризму, особливо у регіонах, які зберегли народні звичаї та традиції: Карпати, Полісся, Полтавщина, Поділля, Буковина та ін., що в свою чергу дозволить розвантажити туристичні території, які перебувають в критичному стані;
- збільшення кількості об'єктів зеленого туристичного бізнесу;
- підвищення кваліфікації працівників, що зайняті у сфері туристичної галузі на селі;
- підвищення рівня свідомості туристів, зокрема еколого-зорієнтована рекламна діяльність.

Важливе значення у створенні сприятливого інвестиційного клімату має належним чином розроблене та ефективно діюче нормативно-правове поле [3, с. 284]. Незважаючи на певні позитивні зміни у нормативно-правовому регулюванні туристично-рекреаційної сфери, законодавство, що регулює економіко-фінансову діяльність інвесторів, є неефективним. Застарілі і взаємовиключні положення вносять певні непорозуміння у поточну інвестиційну діяльність і не дають змоги розробити стратегію і тактику щодо активізації діяльності на перспективу розвитку сільського туризму. Аналіз існуючого нормативно-правового забезпечення в контексті інвестування використання туристичних ресурсів засвідчив, що нормативно-правова база у сфері інвестування є надзвичайно мінливою. Так, Закон України «Про інвестиційну діяльність» змінювався фактично кожного року. Закон України «Про

іноземне інвестування» на протязі 10 років змінювався 25 разів. Якщо враховувати постанови, декрети Кабінету Міністрів України, Укази Президента, поправки та інші підзаконні акти, то такий стан справ відлякує як вітчизняних, так і іноземних інвесторів [4, с. 265].

Враховуючи важливу роль туристичної галузі в економіці України та її окремих регіонів, доцільно було б у законодавчому порядку надати певні пільги інвесторам, які вкладають кошти саме в розвиток сільського туризму, особливо у відсталих в соціально-економічному розвитку територіях.

Таким чином, інституціональне забезпечення інвестиційних процесів розвитку сільського туризму в частині законодавства повною мірою не вирішує проблеми досліджуваного процесу в Україні.

Крім того, особливу увагу слід звернути на територіальну координацію інвестування розвитку туризму. Координація інвестування розвитку сільського туризму – це детальне вивчення, мобілізація та раціональне використання інвестиційного потенціалу, науково обґрунтована інтеграція інвестиційних ресурсів для досягнення стратегічної мети інвестування та забезпечення практичної реалізації інвестиційних проектів різного розміру, спрямованості і масштабу [5, с. 524].

З точки зору регіонів, механізми інвестування покликані забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації можливостей розвитку сільського туризму з метою сталого розвитку туристичних територій. Кожен регіон нашої держави залежно від особливостей його розвитку використовує той чи інший механізм інвестиційного забезпечення розвитку туризму. Так, одні регіони використовують власні інвестиційні ресурси за рахунок міцної фінансової бази, інші залучають зовнішні джерела фінансування, зокрема іноземні інвестиції [4, с. 255].

У першу чергу необхідно визначити рівень інвестиційної привабливості сільських туристичних об'єктів чи територій. Виходячи з попередніх досліджень, пріоритетними будуть ті території, які спроможні за короткий термін забезпечити позитивні еколого-економічні зрушення. Вважаємо, одним з пріоритетних напрямів інвестування інноваційних програм розвитку сільських туристичних територій, які в основі містять засади раціонального використання туристичних ресурсів. Іншим ефективним напрямком інвестування розвитку сільського туризму є покращення інфраструктури туристичних регіонів.

Важливим моментом в інвестування розвитку сільського туризму є вибір інвестора. Цей процес здатен відбуватися за допомогою: інвестиційних, венчурних, страхових, лізингових, факторингових компаній, банків й інші фінансово-кредитних установ. Слід зауважити, що інвестиційні компанії та венчурні фонди за визначенням є більшими новаторами, ніж усі інші інституційні об'єкти ринку [2].

Інвестування розвитку сільського туризму регіону, залежить від надходжень до місцевого бюджету, що в свою чергу залежить від виробничих можливостей регіону. Крім того, існуюча система доходів більшості туристичних регіонів характеризується значною їх залежністю від трансферів центрального уряду і браком власних джерел доходів.

Вважаємо, що формування дохідної частини місцевого бюджету повинне здійснюватись у двох основних напрямках:

- вдосконалення структури дохідної частини місцевих бюджетів у напрямку перегляду ставок оподаткування;
- вдосконалення структури надходжень від місцевих податків і зборів.

Державного централізованого фінансування потребують практично всі сільські туристичні регіони. Тут необхідна цільова державна допомога на забезпечення структурних трансформацій туристичної галузі, які були б спрямовані на розвитку сільського туризму та туристичної інфраструктури. Доцільно проводити аналіз фінансово-економічного стану туристичного регіону, оскільки саме він визначає найнижчу межу масштабів інвестицій в розвиток сільського туризму.

Основними джерелами фінансування розвитку сільського туризму в економічно розвинених країнах є приватні і державні джерела фінансування. При цьому в багатьох розвинених країнах зберігаються приблизно однакові пропорції між приватним та державним капіталом у інвестуванні розвитку сільського туризму. В розвинутих країнах інвестуються пріоритетні напрями діяльності, в Україні туристична галузь являється пріоритетною. У нас є висококваліфіковані наукові кадри, проте держава не може у повній мірі фінансувати науково-дослідні розробки, тому для розвитку наукових розробок треба залучати приватні компанії, в тому числі й закордонні, і використовувати відносно перевагу дешевої робочої сили [6].

Держава повинна стимулювати, страхувати і спрямовувати в потрібне русло потоки недержавних інвестицій в усіх туристичних регіонах країни. А з часом потрібно перейти від безповоротного бюджетного фінансування до кредитування на поворотній і платній основі. Але при цьому необхідно зберігати безповоротне фінансування для туристичних об'єктів, що мають стратегічне значення в для держави.

Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом формування фінансово-кредитних ресурсів регіону, напрямків стимулювання розвитку сільського туризму та усунення диспропорцій зазначених процесів, але при цьому слід враховувати специфічні особливості залучення іноземного капіталу у сільські туристичні регіони, зважаючи на рівень наявності в них туристичних ресурсів. Такі інвестиції в першу чергу слід спрямовувати на розвиток туристичних ресурсів в тих регіонах, що мають високий експортний потенціал у сфері туризму. До таких регіонів належать Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області.

Слід відмітити, що розробка комплексних регіональних програм розвитку сільського туризму з залученням інвестицій в Україну повинна здійснюватися з урахуванням світових тенденцій, які нині демонструють структурні зрушення в системі залучення інвестицій у бік саме сервісних галузей економіки [4, с. 263].

Для регіонів із низьким рівнем процесів раціонального розвитку туризму інвестиції повинні бути спрямовані на структурну перебудову економіки регіону, що дозволить стабілізувати фінансово-економічний. Для регіонів із середнім рівнем розвитку туризму інвестиції слід спрямовувати в реконструкцію та розвиток тих типів туристичних ресурсів, які дозволять у найкоротший термін створити ефективний туристичний продукт та забезпечити його стійкість до зовнішніх та внутрішніх деструктивних впливів. Для регіонів із високим рівнем розвитку туризму, інвестиції слід спрямувати на експортноорієнтовані туристичні ресурси задля одержання конкурентних переваг на світових ринках.

Важливою умовою інвестування розвитку сільського туризму регіону є застосування інструментів, тобто сукупність дій та важелів, за допомогою яких здійснюється вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. До основних економічних інструментів забезпечення інвестиційної діяльності розвитку сільського туризму відносяться податкові важелі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства [7, с. 343].

На нашу думку, при плануванні інвестиційного забезпечення розвитку сільського туризму, варто враховувати, з одного боку, систему штрафів у випадку понадлімітного впливу на туристичні об'єкти, а з іншого, прийоми податкового захисту, зокрема, шляхом виключення зі складу оподатковуваної бази суми коштів, спрямованих на інвестування розвитку туризму на селі. Стимулюючий ефект платежів можна збільшити, якщо ввести понижуючі коефіцієнти до ставок платежів у випадку, коли фактичний обсяг викидів складає не більш 50% від встановленого ліміту.

Пріоритетними інструментами інвестування розвитку сільського туризму регіонів держави, на нашу думку, виступають пільгове кредитування та оподаткування суб'єктів господарювання, що в своїй діяльності використовують сільські туристичні ресурси.

Висновки. В сучасних умовах інвестиційне забезпечення розвитку сільського туризму знаходиться на низькому рівні: спостерігається розбалансованість розвитку

інвестиційної сфери та задоволення нагальних потреб туризму в сільській місцевості, що додатково супроводжується мінімальним рівнем фінансування таких заходів. Результати дослідження вказують на те, що вирішення проблемних питань економічного стимулювання інвестиційної діяльності розвитку сільського туризму має відбуватися на основі послідовного розроблення та запровадження нових інструментів, у першу чергу, позитивної мотивації, з урахуванням регіональних особливостей сільських туристичних ресурсів, основною метою яких повинне бути заохочення суб'єктів туристичного господарювання до раціонального використання та охорони туристичних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Борушак – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
2. Герасимчук З. В. Політика розвитку проблемних регіонів: методологічні засади формування та реалізації: монографія / З. В. Герасимчук, В.Л. Галушак. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 248 с.
3. Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т.П. Галушкіна, Л.М. Грановська. – Херсон: В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
4. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону: монографія / Л.Л. Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 420 с.
5. Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Андрєєва Н.М., Бараннік В.О., Белашов Є.В. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є.В. /РВПС України, ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь: Фенікс, 2010. – 582с.
6. Ткаченко Т. І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
7. Федчак О.М. Збори за забруднення довкілля як основне джерело фінансування природоохоронних заходів / О.М. Федчак // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2007. – № 4. – С. 342-353.